

CD KLASSIEK

Cello of gamba?
Bach & anderen

Dit is een cd waar de vonken van afspatten. Het gaat dan ook om heerlijke muziek van drie grote barokhelden, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Händel en Domenico Scarlatti. Bovendien worden die gambasonates vertolkt door de Britse cellist Steven Isserlis, met Richard Egarr aan het klavecimbel en af en toe met wat ruggensteun van een tweede cellospeler. Het hart van de cd zijn de drie sonates voor klavier en viola da gamba (BWV 1027, 1029 en 1028) die de oudere Bach wellicht in Leipzig componeerde, zo omstreeks 1740.

Toen het programma vastlag, kreeg Isserlis toch een *coup de coeur* en koos hij als slot voor een bewerking van de koraalprelude *Ich ruf' zu dir, Herr Jesu Christ* uit Bachs *Notenbüchlein*. Scarlatti's bevalligste sonata in D klein (Kk90) kreeg een plaatsje tussen de twee eerste Bachsonates, terwijl de sonate in G klein (HWV364b) van Händel weerklinkt tussen BWV 1029 en 1028.

Puristen kijken wellicht ervan op dat de 'gambasonates' op

cello worden uitgevoerd, want geen van de vertolkte werken is geschreven voor de combinatie cello-klavecimbel. Maar ook de gamba is niet altijd zo origineel.

De Scarlattisonate is dan weer in principe een werk voor klavecimbel solo, waarvan later kon bewezen worden dat het werk misschien eerder een sonate voor viool en klavecimbel was. En Händel? Diens sonate (uit circa 1724) ging in druk als hobosonate, maar schijnt voor viool geschreven. Kortom, het is onbegonnen werk om per se de originele bedoeling van de barokcomponisten te willen achterhalen.

Steven Isserlis bespeelt een nobile Stradivarius, waarmee hij nooit de ragfijne klavecimbelklank wegdrukt, die nauwgezet en inventief opklinkt onder de vingers van Richard Egarr. De chemie tussen beide solisten heeft inderdaad goed gewerkt, wat enigszins verrassend is, gezien Isserlis vaak moderne, zelfs eigentijdse muziek speelt en Egarr een echte freak van de oude muziek mag worden genoemd. Uiteindelijk komt het aan op evenwicht in de dialoog van de musici. Geen wonder dus dat de prachtige muziek van de drie grote barokcomponisten, wonderlijk genoeg allen geboren in hetzelfde jaar 1685, een nieuw leven ingeblazen krijgt. (JC)

Bach, Handel & Scarlatti, *Gamba Sonatas*, Steven Isserlis (cello) & Richard Egarr (harpischord), Hyperion, CDA68045, 22,50 euro.

CD KLASSIEK

Baspertijen opera
Wolfgang A. Mozart

Door de film *Amadeus* uit 1984 heeft het grote publiek een volledig vetrekend beeld van de concurrentie tussen de componisten Wolfgang Amadeus Mozart en Antonio Salieri. In 1783 startte keizer Jozef II in Wenen met een gezelschap dat komische opera's moest brengen. Het eerste werk was *La scuola de' gelosi* (de school van jaloezie) van Salieri, waarin de toen bekende Italiaanse bas-bariton Francesco Benucci een hoofdrol zong.

Dezelfde Benucci was echter in 1786 ook Mozarts eerste Figaro in diens onsterfelijke *Le nozze*

di Figaro en zong Leporello in de Weense première van *Don Giovanni* in 1788. De bas Matthew Rose en het ensemble Arcangelo onder leiding van Jonathan Cohen brengen aria's die voor de man geschreven werden, zowel door Salieri als Mozart.

Zo horen we overbekend werk uit respectievelijk Figaro's bruiloft, *Madamina, il catalogo è questo*, en de aria van Leporello, *Non più andrai*. Drie van Mozarts meest beroemde werken werden door bewust operagezelschap uitgevoerd. De vijandschap is een mythe. Salieri, die een uitmuntend beoefenaar was van het genre, zou zelfs veel hebben gedaan om Mozarts operawerk succes te laten hebben. Helaas kwam Salieri's werk in de schaduw te staan van Mozarts genie. (EDS)

Arias for Benucci, door Matthew Rose (bass) en Arcangelo, onder leiding van Jonathan Cohen, Hyperion, CDA68078, 22,50 euro.

BOEK POEZIE

De dichter en de dood
Paul Claes

En van de teksten in *Ziel van mijn ziel*, de meest recente dichtbundel van schrijver en vertaler Paul Claes, begint met een welluidend vers: „Herinner mij, herinnering, de dag dat ik naar haar toe ging.” De bundel verscheen aan het eind van het voorjaar, maar past misschien wel beter bij deze tijd van het jaar. Claes verloor de voorbije jaren immers zijn moeder, vader en een goede

vriendin, de dichteres Christine D'haen, en reageert met een bundel vol bespiegelingen over afscheid, dood en rouw.

Claes is een veellezer en een intellectuele taalliefhebber. Zijn gedichten zijn dan ook vaak reacties op andere teksten, hertalingen of speelse verwijzingen. Het sterkst komt dat tot uiting in *Zieltje*, het onderdeel van de bundel waarin hij het zogenoemde zielsgedichtje van keizer Hadrianus drieëndertig keer herschrijft in de stijl van literaire grootheden. Joost van den Vondel en Guido Gezelle, Paul van Ostaijen en Hugo Claus – ze passerden allemaal de revue.

In een ander deel van de bundel, *Dodenmaskers*, rouwt Paul Claes om grote figuren. *De weg* is bijvoorbeeld een sonnet waarbij elke regel verwijst naar een van de staties van Jezus' lijdensverhaal. In *Memento mori* vertaalde hij zes Joodse, christelijke en seculiere meditaties over de dood uit het Latijn, Italiaans en Frans,

in *Animula* inspireert hij zich op de grafgedichten van Christine D'haen.

De talrijke belezen verwijzingen en het spel trekken dan wel de aandacht, het zijn de meest eenvoudige uitingen van verdriet die daadwerkelijk blijven hangen en die deze bundel mogelijk waardevol maken voor wie rouwt. Zoals de slotregels van *Herinnering*: „Vergeet voorgoed, herinnering, de dag dat zij ten onder ging.” (JVH)

Paul Claes, *Ziel van mijn ziel. Elegieën, De Bezige Bij, Antwerpen, 2015, 107 blz., 17,90 euro, ISBN 978 90 2349 006 7.*

BOEK SPIRITUALITEIT

Teksten om van te leven
Renckens & Jansen

Twee recente uitgaven willen de lezer/gebruiker aanzetten tot bezinning. Zo schreef Rick Renckens, priester van het bisdom Hasselt en proost van

het Christelijk Onderwijzersverbond (COV), bezinningsteksten bij de onderdelen van het schooljaar. Uitgangspunt is telkens een concrete beleving uit het schoolse leven, de tijdskring en de kerkelijke feesten. Doelgroep zijn de leerkrachten.

Vorig jaar lanceerden de jezuiten een gesmaakte adventsretraite via het internet. De teksten van *Kostbaar in mijn ogen* werden geschreven door de jezuiten Tjeerd Jansen, Nikolaas Sintobin en Bart van Emmerik. Hun adventsretraite is geïnspireerd door de ignatiaanse spiritualiteit. Voor elke dag van de advent wordt een korte Bijbeltekst aangeboden, telkens met enkele suggesties om de tekst biddend op het eigen leven te leggen.

Elke week heeft een eigen thema dat wordt toegelicht in een

korte geloofsimpuls. Per week worden ook twee citaten aangeboden die het thema verder openleggen. Tot slot bieden de auteurs gebedstips aan die de retraitant helpen zijn/haar gebedstechniek te verfijnen. (EDS)

Rik Renckens, *Wie zoekt, die bidt. Bezinningsteksten doorheen het schooljaar*, Licap, Brussel, 2015, 152 blz., 13 euro, ISBN 978 94 6196 074 0 • Tjeerd Jansen & anderen, *Kostbaar in mijn ogen. Ignatiaanse adventsretraite*, Altiora, Averbode, 2015, 82 blz., 14,95 euro, ISBN 978 90 3174 086 4.

BOEK GESCHIEDENIS

Bron van wreedheid
Jean-Louis Vullierme

En van de wezenlijke vragen voor de Europese cultuur is nog altijd hoe het toch mogelijk was dat een rijke beschaving als de Duitse, met een verleden vol kunstenaars en wetenschappers, zich in de armen wierp van de brutale dictatuur van de nazi's en zo mee verantwoordelijk werd voor de grootste volkerenmoord uit de geschiedenis.

Vaak worden wraak voor de vernedering door verdrag van Versailles en de racistische theorie genoemd als hoofdoorzaken van de opkomst van het nazisme. Hedendaagse historici zijn zich meer bewust van de wijze waar-

op de nazi-ideologie tot stand kwam en hoe die functioneerde.

In *De spiegel van het Westen*, een vertaling van *Miroir de l'occident. Le Nazisme et la civilisation occidentale*, laat de Franse politiek filosoof Jean-Louis Vullierme de lezer zien dat bovenstaand beeld tekortschiet. Hij toont aan dat de ideologen van het Derde Rijk sterk geïnspireerd waren door wat er al aanwezig was in de westerse cultuur.

Vullierme verdiepte zich in *Mein Kampf*, in Hitlers speeches, de dagboeken van Goebbels en vele andere geschriften, brieven en getuigenissen. Hij laat zien dat die bizarre mix, die reeds in 1925 helemaal op punt stond, in hoge mate beïnvloed werd door het sociaal darwinisme, het wetenschappelijk materialisme en het Amerikaanse racisme.

Een voorbeeld is de massamoord door het Duitse leger op de Herero's in Afrika, door de Verenigde Naties aangemerkt als de eerste genocide van de twintigste eeuw. De genocide kostte de meerderheid van de Herero's in 1904-1908, in de toenmalige kolonie Duits-Zuidwest-Afrika, het leven. Ze kwamen om in concentratiekampen. Vullierme wijst echter erop hoe wreedhe-

den als deportatie en selectie al eerder op de indianen werden toegepast en zelfs op Franstalige Canadezen.

Het eerste deel omvat een nauwgezette analyse van het fascistische denken. Het tweede deel is veeleer een filosofische meditatie over hoe dat denken kan worden geneutraliseerd. Een interessant inzicht is het functioneren van wat de auteur *anempathie* noemt, je niet inleven in de ander, maar plicht voorop laten gaan. SS-chef Heinrich Himmler prees die houding aan bij zijn ondergeschikten die de meeste wrede misdaden begingen of lieten begaan. (EDS)

Jean-Louis Vullierme, *De spiegel van het Westen*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2015, 512 blz., 29,99 euro, ISBN 978 90 2349 171 2.